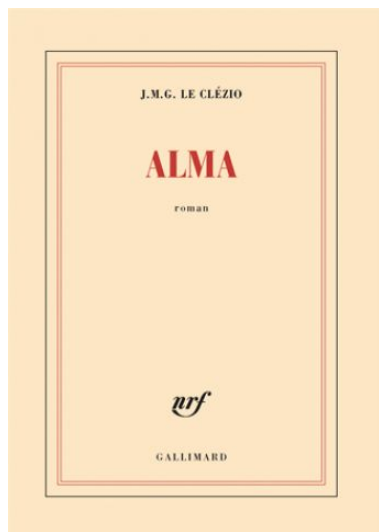

Le Cléziova strastiplná cesta za Blbounem nejapným

Příběh románu Alma, který francouzský spisovatel Jean-Marie Gustave Le Clézio (*1940), nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 2008, nazval podle části ostrova Mauricius, je složený ze střípků různých vyprávění. Vzdává v nich poctu především vyhynulým druhům ptáků. Hlavní postavou je cestovatel Jérémie Felsen, jenž se vydává po stopách ptáka u nás známého jako Blboun nejapný (nebo také Dronte mauriciský, latinsky Dodus ineptus). .

Zprávy o jedné nevyhnutelné katastrofě

Francouzského spisovatele J. M. G. Le Clézia (*1940) známe v češtině pouze z pěti děl. Dvě z nich vyšla již v šedesátých letech, tři v letech devadesátých a zatím poslední překlad je z roku 2001. To není mnoho, s ohledem na to, že za autorem stojí řada padesáti děl různé povahy a rozměru. V poslední době vychází česky Le Clézio zejména díky péči nakladatelství Dauphin.

Autor má za sebou románové cykly věnované mayské kultuře (a dalším indiánským kulturám v Mexiku, Panamě a Guatemale), ale i nomádům v Maroku, aby se pak znovu vracel do Afriky, speciálně do Nigérie, kde prožil část svého dětství. Procestoval křížem krážem celý svět, nikdy však pouze jako povrchní turista, vždy s pečlivostí badatele, který chce porozumět místu i času.

Navzdory proměně stylu píše Le Clézio v zásadě o jednom tématu. Tím je civilizační katastrofa Západu, jež měla dalekosáhlé důsledky hned v několika světadílech, které se Západem neměly vlastně téměř nic společného. Vypadá to místy, jako kdyby katastrofa byla vlastně nevyhnutelná, vepsaná přímo do genetického kódu Západu. Tam, kde se stala demokracie fíkovým listem kapitalismu, se kolonialismus často dosud vykládá jako civilizační mise.

Le Clézio, stojící na pozicích humanismu, bývá čas od času terčem útoků z levice i pravice. Nepohodlné bývají i jeho kulturní polemiky: podpora uprchlíkům, kritika vládní politiky, kritika arogance Západu, jenž je podle něj zodpovědný za velkou část současných globálních krizí.

Obecně se má za to, že Le Cléziovo dílo bylo ve svých počátcích poznamenáno formalismem. Jeho prvotina z roku 1963, již napsal ve svých třiaadvaceti letech, je spojována s existencialismem a Novým románem (Robbe-Grillet). Kniha *Procès-Verbal*, přeložená Věrou Dvořákovou v roce 1965 do češtiny pod titulem *Zápis o katastrofě*. Autor za ni dostal Ranaudotovu cenu, stal se známý v literárních kruzích a byl srovnáván s Albertem Camusem.

Vliv na něj jistě měla i poměrně tísnivá atmosféra kolem války v Alžírsku, pocit obecné nejistoty z rozpadu francouzského koloniálního dědictví. To je mimochodem dost důležité: Le Clézio by se dal označit, zejména pro svou současnou tvorbu, za autora nejen postmoderního, ale i postkoloniálního. Proměna jeho stylu začala někdy koncem sedmdesátých let a slávu mu přineslo až dílo *Désert* (Poušť) z roku 1980, za níž získal cenu Francouzské akademie, známou jako Grand prix de littérature Paul-Morand.

Autor se ovšem nedá redukovat pouze na dva tituly, ale právě tyto dva – pro určitou přehlednost – tvoří dva kameny na cestě, podle kterých bychom se mohli orientovat. U nás vyšla *Poušť* až v roce 1996 v nakladatelství ERM v překladu Magdaleny Fryčové. Pro Le Clézia je toto téma typické: jde o příběh nomádů, kteří prchají na počátku 20. století ze Sahary před křesťany kamsi, kam jim jejich duchovní vůdce šejk Ma-el- Aïnine řekl, že je země zaslíbená. Druhou část tvoří příběh Lally, která žije v Maroku u Tangeru (kde se odehrává i *Cizinec* Alberta Camuse) a utíká před svými příbuznými do Marseille. Důvodem nebyla ani tak bída, jako snaha ji vdát za někoho, koho nechtěla.

Mimochodem, druhá Le Cléziova manželka Jémia Jeanová pochází rovněž z Maroka. Společně napsali v roce 1999 knihu s názvem *Gens des nuages* (Lidé oblaků), cestopisnou knihu, bohatě dokumentovanou, kde se jeho žena vydává po stopách svých předků na západní Saharu.

Nevyhnutelní ztráta civilizační paměti

Dnes píše Le Clézio velmi osobitě, velmi poeticky, rád užívá odkazy na své předky: jeho nejsilnějšími tématy jsou tzv. „ztráta civilizační paměti“, jež se promítá do urbanismu, ekologie, obecně zkrátka duše člověka, jenž touží jako v případě spisovatele Le Clézia po nových odjezdech, poetickém dobrodružství, ale i sexuální extázi, kterou hledá prostřednictvím „humanismu navzdory vládnoucí civilizaci“. Není ale ztráta civilizační paměti Západu opět nevyhnutelná?

Román *Alma* je přímo esencí takového psaní, pro které je typické ptaní po tom, co a kdo stál za zánikem, v němž ztráta je nakonec zprávou nejen o zničení jedné civilizace, ale i zprávou o dominanci Západu a jeho necitlivosti vůči jiným kulturám. Zárodky zániku spočívají v ignoranci. A ta je spojena s anamnézou. Kdo by si chtěl pamatovat na krutost civilizačních misí? Kniha *Alma* sama je po stránce fabulace vyprávěním dvou lidí, z nichž každý je tak trochu Le Clézio. Ať již se jmenuje Jérémie Felsen nebo, na druhé straně hobo (jakási varianta vagabunda) Dodo alias Dominique. Mezi těmito dvěma postavami existuje tajné spojení, navzdory vzdálenosti, jež je dělí, něco, co je propojuje, aniž by se setkali.

Důležitým faktorem je u autora velmi specifický jazyk. Román *Alma* nepůsobí exoticky, přistupuje k psaní a vyprávění kreativně, poučen subjektivním vypravěčem Nového románu. Autor užívá bez uzardění kreolštiny, domorodého jazyka vycházejícího z francouzštiny, do níž tu a tam míchá anglicismy.

Co je ale zajímavé, a můžete číst knihu jak chcete, Evropan Jérémie, který se vydal na ostrov Mauricius po stopách *Blbouna nejapného*, jde ve skutečnosti hledat mnohem více, totiž své předky. Probírá se seznamy pokřtěných otroků, kde najdeme křestní jména, identická s loděmi, jež na ostrov přivážely otroky. Co se tedy skrývá za hledáním *Blbouna nejapného*? Ptáka, který neuměl létat a vyhynul koncem 17. století. Podle historických pramenů mu Portugalci říkali doudo, tedy hlupák (zda mu však jméno patří kvůli tomu, že nedokázal vzdorovat a přežít, není jisté). Pro Le Clézia je ostrov slavný Mauricius především symbolem zkázy. Autor tvrdí, že na vznik této knihy myslel celých třicet let. Kritický ohlas byl výrazný, a spokojen by byl patrně i spisovatel Lewis Carroll, jenž měl ve své *Alence v říši divů* také postavu tohoto ptáka, jež mu posloužila jako karikatura jeho samého.

Šlo Le Cléziovi o to samé? Nepochybně nikoliv, ale podobnost čistě náhodná se tu nabízí k meditaci. Můžeme *Almu*, román, ale i danou oblast, jež patřila kdysi skutečné Le Cléziově rodině, neboť oba jeho rodiče z Mauricia pocházeli, brát jako určitý návrat domů? Spisovatel je vůči Francii a její civilizaci velmi kritický a sám říká, že k psaní nepotřebuje „hukot slov“ ve Francii. Vždyť většinu času tráví mimo Evropu, nejčastěji v Číně.

Pokud bychom chtěli vidět Le Clézia kriticky, pak se obraťme k Richardu Milletovi, jenž tvrdí, že máme u Le Cléziova psaní co do činění s dílem, jež je „perfektním odrazem myšlení, které používá snadnou propagandu, zjednodušené multikulturní myšlení, černobílé vidění, v němž běloši jsou strašní, a indiáni jsou vždy ti úžasní“. I přes tuto kritiku stojí za to Le Clézia číst, snad i proto, že je držitelem Nobelovy ceny za literaturu.

Jean-Marie Gustave Le Clézio: *Alma*. Vydalo nakladatelství Gallimard, Paříž 2017.